

הרב זבולון חרל"פ
מנהל, ישיבת רבינו יצחק אלחנן

במה בהמה יוצאה . . במה אשה יוצאה

סדר פירושה וביאורה של תורה

הפני יהושע בחיבורו על מס' שבת, בריש פרק במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה כתב, ויש לדקדק על סדר המשניות בשני פרקים הללו במה בהמה ובמה אשה, דלכאורה טפי הוי שייך להקדים במה אשה יוצאה כו' דשייך בהו חיוב חטאת ואיסור סקילה כו' משא"כ ביציאת הבהמה דאיירי בהו בכולה פירקין דלא שייך בהו חיוב חטאת ואיסור סקילה דאפילו לאו לית בהו אלא איסור עשה גרידא דלמען ינוח כמ"ש בתוס', אלא דלע"ד נראה דאפילו הך עשה לא שייך אלא כשהבהמה עושה מלאכה גמורה משא"כ בהנך דקתני בפירקין משמע דלא שייך בהו הך עשה כמו שאבאר בתוס'.

והנלע"ד לפמ"ש התוס' בריש מכלתין דראוי להקדים תחילה מה שנוהג בשבת עצמו ע"ש, ולפ"ז שפיר מצינן למימר דהאי פירקא דבמה בהמה עיקר הדינים שייכים מע"ש דכיון שדרך הבהמה לצאת בלתי ידיעת הבעלים א"כ ודאי כל אדם צריך ליתן עיניו מע"ש בבהמתו ובמה שעליה שלא תוציא משוי לר"ה משא"כ בדיני יציאת האשה עיקר הדינים אינם נוהגין אלא בשבת עצמו לפי שהיא עצמה יודעת לזוהר שלא תצא לר"ה בדברים האסורים עכ"ל הפנ"י שם.

ועי' ג"כ במ"ש הפנ"י בריש פרק במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה, ונראה דמה שהקדים דיני יציאות האשה לדיני יציאות האיש לפי שעיקר חילוקי דיני דיציאות אשה הן תכשיטין, אבל באיש הם ענינים נפרדים עיי"ש היטב בדבריו.

והנה למרבית הפלא נעלם מהפני יהושע דברי המדרש רבה בויקרא, והוכא ברש"י פר' תזריע וז"ל, א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף, עכ"ל.

ולפי זה שפיר מה דמקדימין פרק במה בהמה יוצאה לפרק במה אשה יוצאה, כי מאותו הטעם עצמו כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף ונתפרשה תורתו אחר תורת חיה ועוף בתורה שנכתב, כן נקבע הסדר גם בתורה שבעל פה.

ומשו"ה ג"כ הקדים דיני יציאות האשה לדיני יציאת האיש, כי הרי התורה מפרשת קודם דיני אשה בפ' אשה כי תזריע ורק אח"כ תורת דיני איש, אדם כי יהיה בעור בשרו שאת וכו'.

ואם לכאורה קשה להר' שמלאי, ודוקא מפרשת דינן של תזריע, שהרי בסדר היצירה איש קודם לאשה והיה לתורה להקדים את הפרשה „אדם כי יהי בו . . . צרעת“ דמיירי ג"כ באיש, ואלו אשה כי תזריע, לא איירי רק באשה, ואשה נבראת באחרונה. וזוהי באמת קושייתו של המהר"ל מפראג בפירושו על רש"י הנודע בשערים בשם גור אריה, והוא מפרק „דאדרבא האשה נבראת תחילה כי אע"ג לענין שלקח צלע מצלעותיו זה היה אחר בריאת האדם סוף סוף בריאת חוה תחילה דהא כתיב זכר ונקבה בראם . . . ויקרא את שמם אדם

(בראשית ה: ב) כי נמצא כי קודם לכן מיד נבראת הנקבה דו פרצופין, ויצירת הנקבה תחילה, שכן נותן סדר הבריאה, הבהמה ואח"כ האשה ואח"כ הזכר, כיון שאתה רואה שהיצירה היה לעולם אשר יותר במדרגה האחרונה ג"כ כאן היה באחרונה הזכר שהוא יותר חשוב.

„ומזה הטעם אמרו רז"ל שהאשה ממהרת להיות גדולה מהאיש דהבת בת י"ב ויום אחד והבן בן י"ג ויום אחד שזהו תשלום גדולות, וכל זה, שכל דבר שלם יותר, בא באחרונה שלימותו, ולפיכך יצירת הזכר באחרונה לא בראשונה". ומשום הכי מובן לנו למה הקדימו חז"ל דיני יציאות האשה לדיני יציאות האיש וגם מתורצת קושייה השניה של הפני יהושע כמבואר לעיל.

ואפילו אם לא נחית לן הסברו של המהר"ל שהאשה נבראת תחילה, ותלינן קדימת אשה לאדם כאן בפרשת תזריע בטעמים אחרים, כמו שמובא בהשפתי חכמים דהיינו דיותר תדיר שאשה תלד ממה שאיש ואשה להיות מצורע¹, נוכל לפרש את מימרת ר' שימלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר תורת חיה ועוף, שהיא מתכוונת למינים שונים ומחולקים לגמרי אבל לבריאות שונות מאותו המין לא דייקי תורה מי יוצר תחילה, ביחוד בנוגע לאיש ואשה שנבראו לכתחילה יחד ושהם בריאה אחת, וגם אחרי שנפרדו ונעשה האשה מצלע שלקח מאדם הלא שבהתחלה היא בעצמה היתה חלק אינטגרלי מהאדם. והלא כך מוכח מהתורה עצמה מאחת הפרשיות דנדון דידן, בשמיני, קדם בהמה לשרץ המים ולעופות שלפי סדר יצירתם הווי לה להקדים העופות קודם הבהמה כמו שהיה בסדר הבריאה (ועיין במהר"ל בהגור אריה הנ"ל).

אלא ודאי דלא דייקינן בקדימה בבריאות מאותו המין אפילו אם חלק ממנו נברא בסדר מעשה בראשית ביום חמישי כגון העופות ושרץ המים וחלק ממנו נברא ביום ששי כגון „תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה" (בראשית א: כד) ועל אחת כמה וכמה בנוגע לאיש ואשה, שנבראו יחד.

אולם התורה שבעל פה ממשיכה אחרי סדר התורה שבכתב, ולכן אפילו אם לא נקבל את פירושו של המהר"ל שהאשה נבראת תחילה, הגמרא בשבת הקדימה דיני יציאות אשה לדיני יציאות האיש כסדר שנמצא בתורה שבכתב אפילו אם סדר זה לא נקבע ע"י הכלל של כשם שיצירתו של אדם בא אחר בהמה חיה ועוף, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף ונדחת קושיית הפנ"י הנ"ל דו"ק.

אולם לכאורה קצת קשה להבנתנו מהגמרא בקידושין (ב). שמקשה למה תני לישנא האשה נקנית נתני הכא האיש קונה הלא לדברינו תורת אשה קודמת לתורת איש ולכן שפיר נקטינן ברישא האשה נקנית ואח"כ האיש מקדש, ומה קושייתה של הגמרא.

אמנם נראה לי שמעיקרא היא לא פירכא, דהכא בענין קדושין תורת איש ואשה חד הוא ולא שייך הכא הכלל כל הקודם ביצירה תורתו קודמת ונתפרשה תחילה. בין אם נתנו האשה

(1) עוד טעם המובא בשפתי חכמים, הקדים תזריע למצורע דעיקר הצרעת בא כשממש עם אשתו נדה כדאמרינן בויקרא רבה (פרשה ט"ו: ה') מה כתיב למעלה מן הענין אשה כי תזריע וילדה זכר מה כתיב בתריה „אדם כי יהיה בעור בשרו, וכי מה ענין זה לזה, אמר רבי תנחום ברבי חנילאי . . . מי גרם לולד שיהיה מצורע, אמו שלא שמרה נדתו וכו' עכ"ל.

ואחרים גורסים את הסדר הזה בענין אחר, למה קדמה טומאת אשה לטומאת איש, מפאת שחיה פתחה בחטא והביאה טומאה לעולם לכן למידן טומאות אשה קודם דיני טומאות איש.

נקנית או האיש קונה בין כך ובין כך הן הלכות הנוגעות לשניהם בבת אחת. שאי אפשר לחלק בין תורת איש לתורת אשה בענייני קידושין.

נוסף לזה התוס' שם, ד"ה האשה מפרש ד"ה האשה נקנית" אלישנא דקרא קאי כי יקח איש אשה א"כ שפיר מקשה הגמרא אם אלישנא דקרא קאי הלא נזכר בפסוק איש קודם לאשה וא"כ הוה בעי למיתנא הכא האיש קונה.

ונ"ל שמכאן ילפינן שבמקום שהתורה במיוחד מקדימה איש לאשה בנוגע לאיזה מצוה או הלכה בעי ג"כ להקדימה בתורה שבעל פה לולא סיבה אחרת המכרעת סדר אחר כגון והכא דו"ק.